

Прогнозування соціального розвитку села за трендовим та імітаційним сценаріями показало, що запровадження обов'язкового розподілу та збільшення обсягів туристичних потоків сприятиме підвищенню рівня соціального розвитку села.

Список використаних джерел

1. Блауберг И.В. Системный подход и системный анализ / Блауберг И.В., Мирский З.М., Садовский В.М., Юдин Б.Г. // Системные исследования: методологические проблемы. – М.: Наука, 1982. – С. 47–64.
2. Винн Р. Введение в прикладной эконометрический анализ / Р. Винн, К. Холден / Пер. с англ. С.А. Николаенко. – М.: Финансы и статистика, 1981. – 294 с.

3. Економічне прогнозування: вступ / К. Холден, Д. Піл, Д. Томпсон, О. Комашко. – К.: Інформтехніка, 1996. – 216 с.

4. Лук'яненко І.Г. Динамічні макроеконометричні моделі / І.Г. Лук'яненко. – К.: КМ Академія, 2003. – 198 с.

5. Месарович М. Теория иерархических многоуровневых систем / М. Месарович, Д. Мако, И. Такахара / пер. з англ.; [под ред. И.Ф. Шахнова]. – М.: Мир, 1973. – 342 с.

6. Тинберген Я. Математические модели экономического роста / Я. Тинберген, Х. Босс. – М.: Экономика, 1967. – 227 с.

7. Уёмов А.И. Системный подход и общая теория систем / Уёмов А.И. – М.: Мысль, 1978. – 272 с.

8. Черняк Ю.И. Системный анализ в управлении экономикой / Ю.И. Черняк. – М.: Экономика, 1975. – 191 с.

Ю.О. РУСИНА,

к.е.н. доцент, Київський національний університет технологій та дизайну,
А.Г. ОПОЛОНЕЦЬ,

студент, Київський національний університет технологій та дизайну

Організація і управління системою фінансово-економічної безпеки на підприємстві

У статті визначено сутність поняття фінансово-економічної безпеки, викладено теоретико-методологічні засади управління фінансово-економічною безпекою підприємства, зокрема, її принципи, стратегії, цілі та механізми.

Ключові слова: економічна безпека, фінансова безпека, система фінансово-економічної безпеки.

Ю.А. РУСИНА,

к.э.н. доцент, Киевский национальный университет технологий и дизайна,
А.Г. ОПОЛОНЕЦЬ,

студент, Киевский национальный университет технологий и дизайна

Организация и управление системой фінансово-економической безопасности на предприятии

В статье определена сущность понятия финансово-экономической безопасности, изложены теоретико-методологические основы управления финансово-экономической безопасностью предприятия, в частности, ее принципы, стратегии, цели и механизмы.

Ключевые слова: экономическая безопасность, финансовая безопасность, система финансово-экономической безопасности.

J. RUSINA,

Ph.D. Associate Professor, Kyiv National University of Technology and Design,
A. OPOLONETS,

student, Kyiv National University of Technology and Design

Organization and management system of financial and economic security for the enterprise

In the article the essence of the concept of financial and economic security, described the theoretical and methodological principles of management of financial and economic security, in particular, its principles, strategies, objectives and mechanisms.

Keywords: economic security, financial security, a system of financial and economic security.

Постановка проблеми. Динамічний розвиток суспільного життя обумовлює перманентні зміни економічних процесів, які, частіше за все, відбуваються в умовах зростання невизначеності. Глобалізація економіки, міжнародна інтеграція, посилення конкуренції в усіх сферах діяльності людини, зміни як у зовнішньому, так і у внутрішньому середовищі породжують низку небезпек, що можуть впливати на стан соціально-економічного розвитку країни в цілому та окремих суб'єктів господарювання, зокрема.

Актуальність дослідження процесів забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства обумовлена тим, що в умовах економіки перехідного періоду, організації, що отримали

широку господарську самостійність, зіткнулися з необхідністю принципово нових підходів для забезпечення власної фінансово-економічної безпеки, що зажадало корінного перетворення всієї системи захисту економічних інтересів.

У процесі становлення ринкових відносин, створення правової основи підприємництва, посилення недобросовісної конкуренції і криміналізації окремих сегментів економіки основний тягар цих проблем ліг на підприємства, які, у багатьох випадках, виявилися не підготовленими до їх вирішення.

Оскільки існуючі загрози можуть негативно впливати на рівень ефективності діяльності підприємства, його конкурентоздатність, раціональне використання усіх видів ресурсів, забез-

печення належного рівня рентабельності, платоспроможності та фінансової стійкості, тому однією з умов, що забезпечують успішне функціонування та розвиток як суб'єктів господарювання, так і економіки взагалі, є створення дієвої системи фінансово-економічної безпеки на різних рівнях управління.

Управління підприємством в сучасних умовах, коли набирають інтенсивності рейдерські захоплення та поглинання, корпоративні конфлікти, конкурентна боротьба, фіктивне підприємництво та інші правопорушення у сфері підприємницької діяльності, вимагає формування в системі менеджменту такої складової, яка зможе адекватно реагувати на виклики зовнішнього середовища та протидіяти загрозам нормальному функціонуванню підприємства. Саме така ситуація є передумовою створення системи фінансово-економічної безпеки підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями фінансово-економічної безпеки підприємства займалися багато вітчизняних та зарубіжних науковців. Свій науковий доробок у розвиток теорії фінансово-економічної безпеки, організації системи управління фінансово-економічною безпекою, методів та засобів взаємодії з іншими складовими безпеки внесли такі вчені: Л. Абалкін, О. Барановський, І. Бланк, Л. Біркен, І. Білько, М. Білик, Т. Васильців, Е. Гудвін, В. Геєць, О. Грунін, К. Девіс, А. Козаченко, Т. Лоурі, А. Ляшенко, Б. Мізюк, В. Мунтіян, О. Новикова, В. Пономарьов, В. Сенчагов, В. Шликов, Й. Шумпетер, Л. Шемаєва, А. Шаваєв та багато інших.

Основи організації економічної безпеки підприємств і установ досліджуються в роботах Зубка М.І. [1]. Загальна схема управління фінансовою безпекою підприємства запропонована в дослідженні Кириченка О.А. [2].

У статті Іващенко О.В. і Четверікова П.М. розглянуто основні елементи системи фінансово-економічної безпеки підприємства [3]. Структура, організація і функціонування служби безпеки підприємства розглядаються в працях Ярочкіна В.І. [4].

Метою статті є дослідження сутності та складових системи фінансово-економічної безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу. Формування системи фінансово-економічної безпеки неможливе без розуміння суті поняття «фінансово-економічна безпека». Оскільки в літературі, яка присвячена розгляду даної проблематики, як правило, розмежовують поняття «фінансова безпека» і «економічна безпека», то доцільно буде розглянути основні підходи до визначення терміну «фінансово-економічна безпека».

Під економічною безпекою розуміють «стан, за якого забезпечується економічний розвиток і стабільність діяльності підприємства, гарантований захист його ресурсів, здатність адекватно і без суттєвих втрат реагувати на зміни внутрішньої і зовнішньої ситуації» [1, с. 8]. Економічна безпека підприємства розглядається також як такий стан функціонування, за якого підприємство і його продукція є конкурентоспроможними на ринку та одночасно гарантується: найефективніше використання ресурсів, інтелектуального і кадрового потенціалу; стабільність функціонування, стійкість та прогресивність розвитку; можливість протидіяти негативним впливам зовнішнього і внутрішнього середовища його функціонування [5].

Олейніков Е.А. розглядає економічну безпеку підприємства як стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для запобігання загрозам і для забезпечення стабільного функціонування підприємства в даний час і в майбутньому [6].

Обов'язковим і основним складником економічної безпеки підприємства є його фінансова безпека, оскільки фінанси є вимірником ефективності функціонування підприємства. Тому фінансова безпека посідає особливе місце в системі економічної безпеки, об'єднуючи характеристики як економічної безпеки, так і фінансів підприємства, впливаючи абсолютно на всі сфери діяльності підприємства.

Бланк І.О. зазначає, що «фінансова безпека підприємства є основним елементом системи його економічної безпеки. У загальному складі елементів економічної безпеки фінансова компонента виступає в ролі базового значення рівня і структури фінансового потенціалу підприємства в забезпеченні цілей його економічного розвитку» [7].

Для досягнення фінансової безпеки на підприємстві необхідний дієвий механізм забезпечення фінансової безпеки.

Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства можна розглядати як систему організаційних, фінансових та правових засобів впливу, які мають на меті своєчасне виявлення, попередження, нейтралізацію та ліквідацію загроз фінансовій безпеці підприємства.

Механізм фінансової безпеки підприємства дозволяє:

- забезпечити фінансову стійкість, платоспроможність, ліквідність та достатню фінансову незалежність підприємства у довгостроковому періоді;
- забезпечити оптимальне залучення та ефективне використання фінансових ресурсів підприємства;
- ідентифікувати зовнішні і внутрішні небезпеки та загрози фінансовому стану підприємства та розробляти заходи для їх вчасного усунення;
- самостійно розробляти та впроваджувати фінансову стратегію;
- забезпечувати достатню фінансову незалежність підприємства;
- забезпечувати достатню гнучкість при ухваленні фінансових рішень;
- забезпечувати захищеність фінансових інтересів власників підприємства.

Таким чином, підсумовуючи вищезазначене, можна зробити наступні висновки: під фінансово-економічною безпекою підприємства слід розуміти стан захищеності його ресурсів та інтелектуального потенціалу від наявних та потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього середовища його функціонування, який характеризується високими фінансовими показниками діяльності та перспективою економічного розвитку в майбутньому. Кожне підприємство є системою, яка характеризується наявністю певних зв'язків між елементами даної системи, тому діяльність спрямована на забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства повинна також носити системний характер.

Основні характеристики системи фінансово-економічної безпеки підприємства залежать від об'єкта захисту, який є складним і багатограним. Необхідно комплексно підходити до процесу управління системою фінансово-економічної безпеки.

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

Комплексна система забезпечення економічної безпеки підприємництва – це сукупність взаємопов'язаних заходів організаційно-правового характеру, які здійснюються з метою захисту підприємницької діяльності від реальних або потенційних дій фізичних і юридичних осіб, які можуть призвести до суттєвих економічних втрат [4].

Фінансово-економічна безпека підприємства є складною системою, яка включає певний набір внутрішніх характеристик, спрямованих на забезпечення ефективності використання корпоративних ресурсів за кожним напрямом діяльності. Таким чином, безпеку варто розглядати через призму її функціональних складових, що дозволяє: здійснювати моніторинг чинників, які впливають на стан як функціональних складових, так і фінансово-економічної безпеки загалом; досліджувати процеси, які здійснюють вплив на забезпечення фінансово-економічної безпеки; проводити аналіз розподілу і використання ресурсів підприємства; вивчати економічні індикатори, що відображають рівень забезпечення функціональних складових; розробляти заходи, які сприятимуть досягненню високого рівня складових, що призведе до посилення фінансово-економічної безпеки підприємства загалом.

Головною метою створення системи фінансово-економічної безпеки підприємства є забезпечення його стійкого і максимально ефективного функціонування в даний час, і забезпечення високого потенціалу розвитку, і зростання підприємства в майбутньому [2].

Об'єктом системи фінансово-економічної безпеки є все те, на що спрямовані зусилля щодо її забезпечення, а саме:

- різноманітні види діяльності підприємства (виробнича, комерційна, управління, постачання, планування тощо);
- майно та ресурси підприємства (фінансові, матеріально-технічні, інформаційні, інтелектуальні тощо);
- персонал підприємства, його керівники, акціонери, власники, різноманітні структурні підрозділи, служби, партнери, співробітники, що володіють інформацією, яка становить комерційну таємницю та інші.

До суб'єктів системи фінансово-економічної безпеки можна віднести осіб, підрозділи, служби, органи, установи, міністерства та відомства, які безпосередньо забезпечують фінансово-економічну безпеку підприємства. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства повинен формуватися через систему управління фінансовими відносинами шляхом використання певних принципів, фінансових важелів, інструментів, фінансових методів, правового та інформаційного забезпечення, за допомогою фінансових досліджень, що дозволяють досягти основні цілі підприємства.

Політикою забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства варто вважати комплекс заходів, який має економічну та правову природу і спрямований на досягнення та підтримку безпечного стану життєздатності підприємства, що здійснюються відповідно до стратегічного плану його розвитку.

До основних цілей забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства слід зазначити наступні:

- сприяння досягненню мети діяльності підприємства;
- забезпечення ефективного використання економічних ресурсів;
- запобігання негативному впливу різноманітних чинників середовища функціонування;

- забезпечення фінансової стійкості й платоспроможності; гарантування захисту інформації, охорони комерційної таємниці; досягнення безпеки персоналу;

- захист інтелектуальної власності, матеріальних та фінансових цінностей підприємства.

До основних завдань системи фінансово-економічної безпеки підприємства належать:

- захист законних прав і інтересів підприємства і його співробітників;

- збір, аналіз, оцінка даних і прогнозування розвитку обстановки;

- вивчення партнерів, клієнтів, конкурентів, кандидатів на роботу;

- виявлення, попередження і припинення можливої протиправної та іншої негативної діяльності співробітників підприємства на шкоду його безпеці;

- забезпечення збереження матеріальних цінностей і відомостей;

- отримання необхідної інформації для розробки найбільш оптимальних управлінських рішень з питань стратегії і тактики економічної діяльності компанії тощо.

При організації, побудові та функціонуванні комплексної системи фінансово-економічної безпеки підприємства необхідно дотримуватися таких принципів:

- комплексність (системність) – необхідність створення такої системи безпеки, що забезпечила б захищеність всіх об'єктів захисту підприємства;

- пріоритет заходів запобігання (своєчасність) – раннє виявлення загроз та запобігання їх шкідливому впливу;

- безперервність – постійна дія системи;

- законність – робота повинна здійснюватися на основі чинного законодавства;

- плановість – діяльність із забезпечення безпеки організується на основі єдиного задуму, викладеного в комплексній програмі та конкретних планах з окремих напрямів безпеки;

- оптимальність – досягнення максимальної функціональної ефективності (віддачі) системи економічної безпеки за більш-менш фіксованих витрат виділених для неї ресурсів;

- поєднання гласності та конфіденційності – з одного боку система основних заходів безпеки повинна бути відома всім працівникам підприємства, а з іншого – цілий ряд способів, сил, засобів, методів забезпечення безпеки повинні бути за-конспіровані та відомі дуже вузькому колу фахівців;

- взаємодія – погодженість у діяльності всіх учасників системи, включаючи тісні ділові контакти й узгодження дій із зовнішніми організаціями, які забезпечують безпеку підприємств;

- компетентність – професіоналізм всіх учасників системи.

Стратегія фінансово-економічної безпеки – це розроблення довгострокового плану для забезпечення реалізації мети, завдань та досягнення цілей підприємства, зокрема забезпечення фінансової та економічної безпеки, а також планування розподілу ресурсів в умовах постійної нестабільності зовнішнього середовища та адаптації до нього, для захисту цього підприємства від впливу загроз, ризиків і досягнення нормального та безпечного його функціонування [2].

Стратегія фінансово-економічної безпеки підприємства має бути безпосередньо пов'язана з загальною та фінансовою стратегією підприємства. Домінантними сферами за-

безпечення фінансово-економічної безпеки підприємства є стратегії:

- забезпечення росту прибутковості його власного капіталу;
- формування фінансово-економічних ресурсів;
- фінансово-економічної стабільності;
- безпеки інвестиційної діяльності;
- нейтралізації фінансово-економічних ризиків;
- безпеки інноваційної діяльності;
- захисту його конкурентної позиції;
- антикризова стратегія.

Стратегія фінансово-економічної безпеки включає методи та практику формування фінансових ресурсів, їх планування та забезпечення фінансової стійкості підприємства за ринкових умов господарювання. Реалізація цієї стратегії забезпечується завдяки досягненню її основних цілей.

Розробляючи стратегію, слід урахувувати динаміку макроекономічних процесів, тенденцій розвитку вітчизняних фінансових ринків, можливостей диверсифікації діяльності підприємства.

Для моделювання системи фінансово-економічної безпеки підприємства використовують методи оптимізації, які полягають у виборі найкращого варіанта рішення із багатьох можливих (припустимих). Припустимість кожного рішення визначається можливістю реалізації відповідних заходів та їх наслідків із врахуванням наявних ресурсів. В основі розроблення комплексної системи забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства, як основного складника економічної безпеки, повинна лежати визначена концепція, яка враховує такі підходи:

- кожне підприємство є системою, що включає різні, пов'язані між собою, складові елементи. Для забезпечення належного ступеня захисту від них і необхідно протиставити діяльність, яка б носила системний характер;

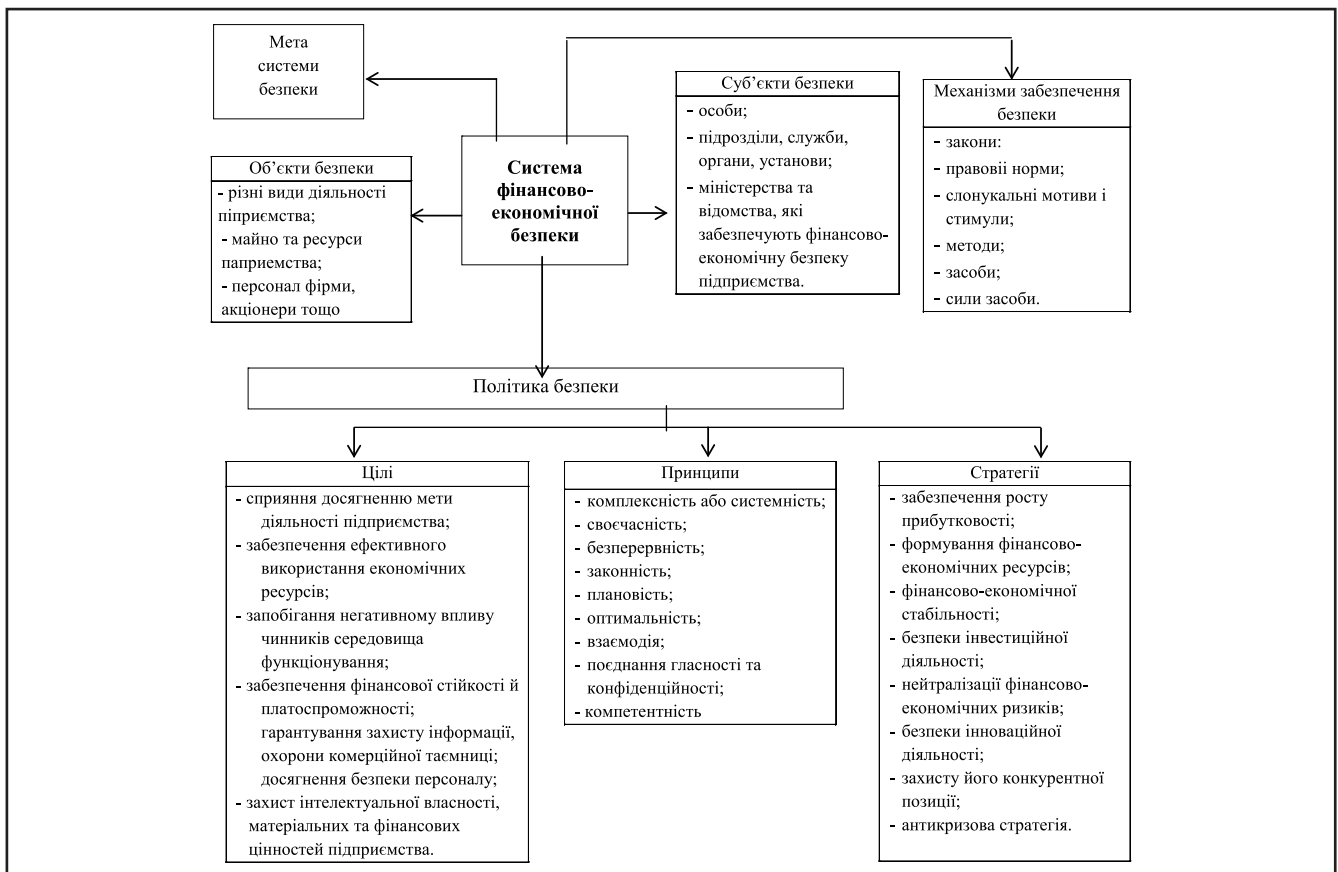
- система економічної безпеки не може бути однаковою в різних підприємствах, установах чи організаціях. Її відмінність та унікальність залежить від спеціалізації та структури виробничої діяльності, промислового потенціалу, місця суб'єкта господарювання на ринку, кваліфікації та дисциплінованості кадрів тощо;

- система фінансово-економічної безпеки не може бути однаковою на різних підприємствах, оскільки залежить від характеру діяльності, потенціалу підприємства тощо;

- система економічної безпеки суб'єкта господарювання може бути тільки комплексною. Її забезпечення тісно пов'язано з рівнем забезпечення науково-технічної, кадрової, екологічної, інформаційної, фізичної безпеки та інших;

- ефективне забезпечення економічної безпеки підприємства можливе за умов, коли вибір та застосування сил, засобів та охоронних заходів здійснюється на основі детально продуманої концепції [5].

Таким чином, систему фінансово-економічної безпеки підприємства можна трактувати як комплекс взаємопов'язаних організаційно-правових заходів, що здійснюються спеціальними службами, підрозділами підприємства, спрямованих на захист життєво важливих інтересів підприємства від реальних або потенційних загроз для забезпечення успішного фінансово-економічного розвитку. Концепція системи забезпечення економічної безпеки повинна включати мету,

Складові системи фінансово-економічної безпеки підприємства

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

завдання, принципи діяльності, об'єкти та суб'єкти, стратегію та тактику.

До основних завдань комплексної системи фінансово-економічної безпеки підприємства можна віднести:

1) забезпечення економічної ефективності господарської діяльності суб'єкта господарювання, його фінансової стабільності та фінансової незалежності;

2) захист співробітників суб'єкта підприємницької діяльності, його капіталу, майна, законних прав та комерційних інтересів від протиправних посягань з боку конкурентів і кримінальних угруповань;

3) збір та аналіз інформації для опрацювання ефективних і дієвих управлінських рішень з питань стратегії і тактики розвитку системи економічної безпеки підприємства;

4) забезпечення конкурентоспроможності продукції, товарів та послуг на основі ефективного менеджменту та маркетингу фірми;

5) збір, аналіз та оцінка інформації про партнерів, конкурентів, клієнтів, інших фізичних та юридичних осіб, з метою прийняття превентивних заходів і попередження реальних та можливих погроз економічній безпеці;

6) забезпечення збереження матеріальних цінностей, грошових коштів та відомостей, що становлять комерційну, банківську та іншу таємницю, що охороняється законом;

7) організація навчання персоналу підприємства та контролю щодо дотримання ним відповідних вимог, норм та правил, спрямованих на забезпечення економічної безпеки;

8) розробка інструкції про допуск персоналу фірми до роботи з документами, що містять комерційну, банківську чи іншу таємницю, що охороняється законом, організація ведення закритого діловодства;

9) інші завдання, спрямовані на забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства та його сталий розвиток [5].

Головною метою системи фінансово-економічної безпеки підприємства є своєчасне виявлення та запобігання всіх можливих загроз для забезпечення фінансової стійкості та економічного розвитку підприємства. Для того, щоб попереджати загрози та, в разі крайньої потреби, ліквідувати наслідки їх дії, система фінансово-економічної безпеки повинна містити в собі всі перераховані складові. Однак, систему фінансово-економічної безпеки необхідно будувати таким чином, щоб захищатися від найбільш небезпечних саме для цього підприємства ризиків, а не за єдиним для всіх шаблоном. Безпосередня реалізація дій по захисту підприємства від небезпек і загроз може бути покладена на спеціальну службу безпеки, що включає напрямок забезпечення фінансово-економічної безпеки.

З урахуванням наведеного й усвідомлюючи, що дія практично будь-якої загрози може викликати зниження фінансової стійкості підприємства та навіть кризовий фінансовий стан правильним буде створення на підприємстві саме системи фінансово-економічної безпеки, складові якої представлені на рисунку.

Висновки

Таким чином, для забезпечення успішної діяльності будь-якого підприємства, уникнення зовнішніх та внутрішніх загроз на підприємстві необхідно забезпечити його фінансово-економічну безпеку.

Процес управління системою фінансово-економічною безпекою підприємства потребує розроблення відповідного механізму, компонентами якого є сукупність фінансових інтересів підприємства, організаційна структура й управлінський персонал, техніка і технологія управління, функції, принципи і методи управління, фінансові інструменти, критерії оцінки.

Метою системи фінансово-економічної безпеки підприємства повинно бути своєчасне виявлення та запобігання всім можливим загрозам для забезпечення фінансової стійкості та економічного розвитку підприємства.

Для того, щоб попереджати загрози та, в разі крайньої потреби, ліквідувати наслідки їх дії, система фінансово-економічної безпеки повинна містити в собі перераховані складові: мета системи безпеки, об'єкти безпеки, суб'єкти безпеки, механізми забезпечення безпеки, цілі, принципи, стратегії.

Список використаних джерел

1. Економічна безпека суб'єктів підприємництва: навчальний посібник / [Зубок М. І., Рубцов В.С., Яременко С. М. та ін.]; за ред. М.І. Зубка. – К., 2012 – 226 с.
2. Кириченко О.А. Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах фінансової кризи / О.А. Кириченко, І.В. Кудря // Финансовые рынки и ценные бумаги. – 2009. – № 16. – С. 22–28.
3. Система фінансово-економічної безпеки підприємства: [Електронний ресурс] / О.В. Іващенко, П.М. Четверіков // SWorld. – 2012. – № 2. – Режим доступу до журн.: <http://www.sworld.com.ua/konfer28/51.pdf>
4. Ярочкин В.И. Система безопасности фирмы / В.И. Ярочкин. – 3-е изд., пере- раб. и доп. – М.:Ось-89, 2003. – 352 с.
5. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізм зміцнення: монографія. – Львів: Вид-во «Арал», 2008. – 386 с.
6. Основы экономической безопасности (Государство, регион, предприятие, личность) / под ред. Е.А. Олейникова. – М. : Изд-во «Интел-Синтез», 1997. – 212 с.
7. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия. – К. : Изд-во «Эльга», «Ника-Центр», 2004. – 784 с.